

Jaczewski, Bohdan

"Politechnika Warszawska 1915-1965", Warszawa 1965 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 11/3, 280-282

1966

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Politechnika Warszawska 1915—1965. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa 1965, ss. 444, ilustr.

Pięćdziesięciolecie największej obecnej szkoły wyższej w Polsce uczczone zostało wydawnictwem *Politechnika Warszawska 1915—1965*, przygotowanym pod redakcją prof. E. Olszewskiego. Przeciwnie niż w księgach pamiątkowych wydanych w latach 1925 i 1956, zrezygnowano obecnie z podziału materiału na wydziały, lecz w kolejnych rozdziałach przedstawiono poszczególne zagadnienia i kierunki pracy uczelni.

Przy opracowaniu publikacji istniały poważne trudności źródłowe, szczególnie dla okresu do 1939 r., podstawowy bowiem materiał znajdujący się w archiwum Politechniki uległ zniszczeniu w okresie okupacji. Wykorzystano więc dla tego okresu cząstkowe materiały ocalałe w Archiwum Akt Nowych (teczki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego) i w Archiwum Państwowym Miasta Stołecznego (Warszawy) i Województwa Warszawskiego. Natomiast podstawowe akta Politechniki i Państwowej Wyższej Szkoły Technicznej z okresu okupacji zachowały się w archiwum uczelni. Okres zaś powojenny można już było opracować w oparciu o komplet materiałów. Autorzy poszczególnych rozdziałów oparli się również na dostępnych publikacjach dotyczących, w całości lub częściowo, pracy Politechniki.

Wydawnictwo rozpoczyna się od rysu historycznego pióra S. Furmana, omawiającego dzieje uczelni technicznych w Warszawie do chwili powstania Politechniki, tj. do 1915 r. Zaakcentowano tu działalność pierwszej w Warszawie wyższej uczelni technicznej: Szkoły Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego, której otwarcie nastąpiło w 1826 r., oraz omówiono historię Warszawskiego Instytutu Politechnicznego im. Mikołaja III, ufundowanego w 1898 r. przez społeczeństwo Królestwa. Następnie (w artykule L. Uzarowicza) przedstawiono osiągnięcia Szkoły Inżynierskiej im. Wawelberga i Rotwanda, która aż do połączenia z Politechniką Warszawską w 1951 r. była właściwym modelem wyższej technicznej szkoły zawodowej.

Odrębny krótki rozdział (pióra R. Łąkowski i E. Olszewskiego) opisuje otwarcie Politechniki w 1915 r. Dla historyka nauki najbardziej jednak interesujące są dwa dalsze rozdziały: *Rozwój Politechniki* i *Organizacja pracy naukowej*.

W pierwszym z nich, szeroko rozbudowanym, przedstawia prof. E. Olszewski dzieje Politechniki aż po rok 1965. Autor wyodrębnia lata wojenne 1915—1920, a z okresu Polski Ludowej lata odbudowy uczelni 1944—1946. Niewątpliwie słuszną była koncepcja przedstawienia okoliczności gospodarczych, politycznych i społecznych, w jakich następował rozwój Politechniki, pożądane byłoby nawet szersze rozbudowanie tego tematu. Ciekawych, choć fragmentarycznych, danych dostarczają tu materiały odnalezione ostatnio w Archiwum Akt Nowych w aktach: Gabinetu Cywilnego Rady Regencyjnej i Prezydium Rady Ministrów.

Tak np. dla środowiska profesorskiego Politechniki Warszawskiej jedną ze spraw ważniejszych było w 1918 r. podkreślenie naukowego charakteru uczelni. Niektóre osobistości w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego skłaniały się natomiast ku koncepcji stworzenia wyższej szkoły zawodowej. Tymczasowy statut uczelni z 1 X 1917 sprawy tej definitywnie nie rozwiązywał. Przygotowany latem 1918 r. projekt nowego statutu ujmował za to wyraźnie w art. 1 zadania uczelni: „Królestwo(!)-polska Politechnika w Warszawie jest instytucją naukową, mającą za zadanie prowadzenie badań naukowych we wszelkich dziedzinach wiedzy i przygotowanie przyszłych badaczy naukowych w tych dziedzinach“¹.

¹ Archiwum Akt Nowych (AAN), Gabinet Cywilny Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego. Sygn. 180.

Projekt ten został jednak oceniony w Ministerstwie WRiOP nieprzychylnie: w uwagach opracowanych dla Sekretariatu Generalnego ministerstwa czytamy: „Politechnika jest wprawdzie wyższą szkołą, ale o charakterze nie teoretycznym, ale praktycznym, jest tedy wyższą szkołą zawodową. Stąd nie wydaje się zgodnym z rzeczywistością stawianie w Statucie na pierwszym miejscu — zadania prowadzenia badań naukowych”².

Sprawa wprowadzenia nowego statutu była również istotna dla osób, które pragnęły się w Politechnice doktoryzować, co w myśl statutu tymczasowego było niemożliwe³.

W rezultacie zwyciężyła koncepcja środowiska naukowego i statut, zbliżony do projektu z 1918 r., zostaje zatwierdzony przez ministra WRiOP 14 VI 1921. Statut ten oraz inne najważniejsze fakty z życia Politechniki zostały przez autora rozdziału szczegółowo omówione. Zawarte w omawianym rozdziale dane wykazują przy tym, że ostatnie dwudziestolecie przyniosło Politechnice znacznie szybszy rozwój niż lata międzywojenne.

Napisany przez prof. K. Kolbińskiego rozdział *Organizacja pracy naukowej* powinien być znacznie rozbudowany. Mówiąc np. o kadrze naukowej i jej kształceniu, należało szerzej przedstawić warunki, w jakich środowisko naukowe przystąpiło do pracy w 1915 r. Wszyscy pracownicy, aż do przeprowadzonej w 1919 r. stabilizacji, nie byli wówczas uważani za urzędników państwowych i pobierali wynagrodzenie zależne od liczby wykładów i ćwiczeń⁴. Od 1919 r. uposażenie było już stałe, lecz tak niskie, że określono je w Sejmie jako uniemożliwiające normalne prowadzenie badań naukowych⁵. Sytuacja pogarszała się dosłownie z dnia na dzień w okresie dewaluacji marki. Warunki materialne pracowników nauki uległy pewnej poprawie dopiero w 1929 r. po wydaniu ustawy o uposażeniu profesorów i pomocniczych sił naukowych w szkołach akademickich.

Autor rozdziału słusznie zwrócił uwagę na politykę Funduszu Kultury Narodowej, który otaczał większą opieką humanistykę, skąpiąc stypendiów naukowych pracownikom uczelni technicznych. Pominięta została natomiast w omawianym rozdziale tak ważna organizacja, jak utworzona w 1936 r. — przy współudziale Polskiej Akademii Umiejętności, Akademii Nauk Technicznych, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i Towarzystwa Naukowego we Lwowie — Rada Nauk Ścisłych i Stosowanych, która rozpoczęła badania naszych instytucji naukowych pod kątem widzenia stosunku nakładów do osiągniętych wyników⁶. Komitety naukowe Rady interesowały się warunkami pracy zakładów Politechniki. Tak np. Komitet Inżyniersko-Architektoniczny opracował w kwietniu 1937 r. obszerny memoriał w sprawie organizacji i wyposażenia Zakładu Architektury Polskiej i Historii Sztuki oraz dokonał zestawienia potrzeb finansowych i personalnych interesujących komitet zakładów⁷, Komitet Geologiczny Rady domagał się kreowania w Politechnice

² Tamże. Sygn. 254.

³ Por.: AAN, Prezydium Rady Ministrów. Sygn. 17. Tu: pismo ministra WRiOP do „prezydenta ministra“ z 22 X 1918. W piśmie podkreślono trudną sytuację „pewnej liczby osób“, która pragnie się w Politechnice doktoryzować.

⁴ Por. np.: AAN, Prezydium Rady Ministrów. Sygn. 17. Krótka wzmianka o uposażeniu pracowników naukowych znajduje się w omawianej publikacji w rozdziale *Organizacje społeczne pracowników* (s. 303).

⁵ Por. sprawozdanie stenograficzne z posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z 29 III 1919.

⁶ O Radzie tej krótka informacja znajduje się w rozdziale *Organizacje społeczne pracowników* (s. 303). Interesujące materiały znaleźć można w Archiwum PAN, Oddział w Krakowie (materiały PAU: Rada Nauk Ścisłych i Stosowanych. Sygn. 149 i 150) oraz w Archiwum PAN w Warszawie (materiały Kazimierza Bassalika. Sygn. III-75, jedn. 26).

⁷ Por.: Archiwum PAN, Oddział w Krakowie. Sygn. 150, a w szczególności protokół posiedzenia Komitetu Inżyniersko-Architektonicznego z 14 IV 1937.

Warszawskiej katedry geologii, a Komitet Fizyczny — katedry fizyki technicznej. Rada zwracała również uwagę na odpyływ młodych sił naukowych do przemysłu. Można było również omówić współpracę z Akademią Nauk Technicznych, która drukowała cenniejsze prace doktorskie i habilitacyjne obronione w Politechnice Warszawskiej⁸.

W następnym rozdziale prof. E. Hildebrandt i prof. Z. Kietlińska referują sprawę nauczania. Interesujący wydaje się rozdział *Studenci*, opracowany przez R. Łąkowski. Organizacjami społecznymi pracowników zajął się prof. E. Rządwański, a sprawę gmachów Politechniki omówił prof. Cz. Mejro (można tu było mocniej podkreślić trudności lokalowe, na co nieraz zwracało uwagę środowisko naukowe). O planie perspektywicznego rozwoju Politechniki w latach 1966—1980 informuje rozdział napisany przez prof. J. Bukowskiego; znajdujemy tam ciekawe dane na temat ewolucji tradycyjnych form pracy zarówno dydaktycznej, jak i badawczej.

Wśród starannie opracowanych *Tablic statystycznych* oraz *Wykazów i indeksów* zwracają uwagę indeksy: katedr, profesorów i stopni naukowych. Każdy z nich został poprzedzony krótkim, lecz gruntownym wstępem.

Bohdan Jaczewski

Isaac Asimov, *Asimov's Biographical Encyclopedia of Science and Technology. The Lives and Achievements of more than 1000 Great Scientists from Ancient Greece to the Space Age*. Doubleday and Company, Garden City — New York [1965], ss. 662.

Isaac Asimov urodził się w ZSRR w 1920 r. Kiedy liczył 3 lata, opuścił z rodzicami ojczyzny kraj, udając się do Stanów Zjednoczonych. Tam w 1938 r. skończył studia uniwersyteckie, a w 1948 r. uzyskał stopień doktora filozofii. Od 1949 r. pracował na Wydziale Biochemii uniwersytetu w Bostonie, osiągając tytuł profesora.

Kilka szczegółów życiorysu autora *Biographical Encyclopedia of Science and Technology* jest niezbędnych nie tylko dla przedstawienia sylwetki Asimova, dotychczas mało u nas znanego. Dwoistość natury tego zamerykanizowanego Rosjanina wywarła silne piętno na jego pracy i właściwa jej ocena musi tę okoliczność uwzględnić.

Encyklopedia biograficzna nie jest pierwszą publikacją Asimova. Pisywał dużo, sięgając do najprzeróżniejszych dziedzin wiedzy: matematyki, astronomii, fizyki, chemii, biologii, mitologii, geografii oraz biblioznawstwa. Uzyskał m.in. w 1965 r. nagrodę Amerykańskiego Towarzystwa Chemicznego za prace popularnonaukowe.

Encyklopedia biograficzna nauki i techniki — opisując, jak mówi podtytuł — *Życie i osiągnięcia ponad 1000 wielkich uczonych, od antycznej Grecji do wieku kosmosu*, ma również na celu popularyzację wiedzy i jej dziejów. Oparta została na ciekawej koncepcji panoramicznego przedstawienia rozwoju wiedzy poprzez życiorysy jej twórców. Nazwiska-haśła nie są więc ułożone w porządku alfabetycznym, jak zazwyczaj w encyklopediach, ale chronologicznie. Numeracja ich, uzupełniona literacją, ma podkreślać powiązania ideologiczne uczonych i odzwierciedlać ciągłość postępu wiedzy. Jeśli więc nazwisko niemieckiego fizjologa Karla von

⁸ Por.: Archiwum PIAN, Oddział w Krakowie. Materiały PAU, Komitet Porozumiewawczy. Sygn. 148: pismo Akademii Nauk Technicznych do ministra WRiOP, przedstawiające umotywowanie preliminarza budżetowego na rok 1931/1932. Dane o ANT znajdują się w księdze jedynie w rozdziale *Organizacje społeczne pracowników* (s. 302).